

אשדוד 11°

תרבות mako

ביקורת ספרות ביקורת על ספרים חדשים

"אופי": גם היום אפשר למצוא כאן אמירות מעניינות

בספרו הראשון שמתורגם לעברית, פרדיננד בורדוויק מציג גלריית דמויות מורכבות, מלנכוליות ועיקשות ששביות בשאפתנותן, נטולות יכולת לעצור וליהנות הן מהדרך והן מהתוצאה. והתוצאה: יצירה חכמה, זורמת ומצחיקה לעיתים שמספקת מהר מאוד את התחושה שאפשר לסמוך על יוצרה

יעקב גולדברג | mako | פורסם 28/01/24 10:00

מתוך הסרט "שאלה של אופי", המבוסס על הספר | צילום: Buena Vista International

יאקוב, גיבור "אופי" - יצירתו הראשונה של הסופר ההולנדי פרדיננד בורדוייק שמתורגמת לעברית, ובתקווה שלא האחרונה - מגיע לעולם כתוצאה מעסקה לא מוצלחת של מוציא לפועל תקיף ונודע לשמצה ברחובות רוטרדם בשם דרפרהפן, שהחליט להוציא את זעמו על עוזרת הבית בת ה-18, יובה. הנערה העצמאית והקשוחה נכנסת להיריון בעקבות המפגש עם אדונה, ומחליטה לעזוב, לסרב לכל הצעות הנישואים ולגדל את הילד לבדה. עד גיל 21 היא ובנה חיים יחד בשכונות העניות של העיר, חיים משותפים ולא נטולי דאגות כלכליות וחברתיות, אבל גם חיים נטולי רגש, נוקשים, כמעט ללא דיבורים.

בשלב הזה עסקה כושלת אחת מובילה את יאקוב, שנקרא בפי כל "קטדרפה" על שם משפחת אמו, לפשיטת רגל והבנה שהוא רוצה להיות משהו גדול. הוא מתקבל לעבודת קלדנות במשרד עורכי דין נחשב, ומכאן מתחיל תהליך רב שנים של לימודים במקביל להתקדמות הדרגתית ובטוחה בעבודה. לצד התמקדותו החרוצה בפרקטיקה שתאפשר לו לטפס עוד ועוד, הוא עסוק בלהתבונן באנשים סביבו, עורכי הדין ושאר עובדי ועובדות המשרד, לומד ומגבש דרכם את יעדיו, משרטט לעצמו שכבה אחר שכבה של מה זה אומר להיות עורך דין, איך נראית הצלחה אמיתית ואיזה נימוסים והליכות נדרשים כדי "להיעשות אדון". הוא שואף להשתוות למוזדלים שהוא פוגש, אבל גם להיות שונה: "להיות גם הוא אישיות, ובכל זאת באופן אחר, ויותר".

הוואטסאפ האדום של mako

שלחו לנו סרטונים, תמונות ודיווחים למספר: 050-2326004

יאקוב, אביו ואמו הן שלוש הדמויות העיקריות בספר, ואליהן מצטרפת בהמשך דמות נוספת, יאן מאן, קומוניסט שגר בחדר האחורי בדירתה של האם. בורדוייק מצליח במשפטים קולעים לבטא את המורכבות של כל אחת מהן, ואת הסכסוך הפנימי שבו הן שרויות. שאיפות ומאבקים שנמסרים בשפה מדודה, מינימלית, קרה, כמעט אנליטית. דרפרהפן הוא: "מין אדם שאינו חושף את עצמו אפילו בפני אלוהים, רק בפני החוק"; יובה הקשוחה והשברירית - "כל חייה רחשה מידה ידועה של בוז כלפי עצמה, לא תחושת נחיתות אלא יותר שנאה גאוותנית כלפי מינה בכלל".

אל התהליך האישי והמקצועי מצטוות מערכות היחסים הלא פשוטות של יאקוב עם הוריו. אמו, שהוא מתייחס אליה כ"היא", ואביו שנהיה ליריב אישי שתוקע לו מקלות בגלגלי ההצלחה. כותרת המשנה של שם הספר היא "רומן על בן ואב". ככל שהם מתחככים זה מול זה אפשר לראות עד כמה הם דומים, ואת הכוח המניע בכל תחום: חוסר המוכנות המוחלטת להתפשר, להסתפק בחלקיות. "אין דרך ביניים, הכול או לא כלום", אומר דפרהפן לעצמו נוכח יחסיו הבעייתיים עם בנו.

דמותו של יאקוב היא המסקרנת והמורכבת. שילוב - שלא נופל לקלישאות ספרותיות - של יושרה פנימית עד כדי צדקנות, לצד רגישות חברתית, מצפון מחמיר שנובל בצרות אופקים, גאווה גדולה שפוגשת שליטה כמעט מוחלטת במצב. מה שמתחזק את כל הדבר הזה הוא מבט לומד ובוחן, אפשר לומר זואולוגי על העולם ("הפה לא היה מעוקל דיו, השיניים הלבנות נצמדו לשפתיים, השיניים ר פנימית שלא מכירה בגבולו

רגע לפני שאתם הולכים, אל תפספסו את ההזדמנות לקרוא עוד תוכן מעולה

בהקשר הזה היא כסימפטום לחיים של מאבק שלא נגמר לעולם. אפילו ללכת לכנסייה הוא רוצה: "לא כדי למצוא בדת משענת, כי אין זה ראוי לגבר, אלא כדי להכניס את אלוהים אל תוך חייו כמחשבה שהוא יכול להעלות בליבו".

הדרך שבה היצירה מפענחת את ה"אופי" של גיבורה מבטאת שילוב מעניין בין תפיסה מודרניסטית של חוסר מהות נפשית, לבין יצירתה של דמות עקבית ויציבה. בניגוד לגיבורים בעלי אישיות נפרמת ונרקמת שוב ושוב בהתאם לנסיבות המציאות, כאן תהליך בניית האופי הוא ליניארי, מטפס בעקביות וביציבות מלמטה למעלה. "ערבוביה ששאפה בנחישות של ברזל להתארגן למבנה כולל". לצד זאת, התהליך הוא לא תהליך של היחשפות אלא של יצירה, יצירה שיוצרה מודע ל"מלאכויות" של בנייתה. האופי הוא תוצאה, הוא יכול של פעולות ולא מתנה שרק צריכה להימצא. וכמו כל יצירה בעלת נפח ועומק, האופי צריך זמן וניסויים כדי להיבנות באופן הנכון.

"אופי" היא יצירה חכמה, זורמת ומצחיקה לעיתים שמספקת מהר מאוד את התחושה שאפשר לסמוך על יוצרה. מן הסתם יש בה לא מעט הקשרים לאקלים החברתי של "הולנד שנת 1938", אז יצאה לראשונה (הסרט "שאלה של אופי" שיצא בעקבות הספר זכה באוסקר בשנת 1998), וגם היום ניתן למצוא בה אמירות מעניינות על שלל סוגיות חברתיות, אינדיבידואליות ומעמד, קפיטליזם וניכור וקומוניזם ובערות. יש כאן גם לא מעט אבחנות יפות על שאפתנות ("אי אפשר לתת למקום כלשהו בלי לתפוס שהדבר מחייב חתירה, כל האומר "הגעתי" הוא פגר אינטלקטואלי") ואפילו תובנות ניו-אייניות כמעט פרודיות על מחיר ההצלחה וההתמסרות לעצמנו ולקריירה.

סוציולוגיה בצד, עוצמתו הרגשית של "אופי" ניכרת ביכולתו לשרטט את האזורים הנירוטיים של הדמויות, חסרות היכולת ליהנות ולהתענג "סתם" ובעלות המחויבות העיקשת לאיזו מטרה. ראשית, איך נראים חיים תחת כורח פנימי להתקדם ללא הפסקה (למשל - "הרצון החזק שלו מעולם לא הותיר לו זמן רב לחיבוטי נפש או להאשמה עצמית"), ומהצד השני, המשימות וההתמסרות לעצמנו ולקריירה.

והנשנועות או הוונצאד של ד"ר הישגיות שניחנה או צנוחות על דק נח נכח וטעון, צדדיו מרגשות רכים ונעימים. ברגע נדיר של הודאה יאקוב מכריז: "אני שבוי במחשבה אחת ויחידה: אני פוחד מכולם, אני חברת אבטחה פרטית ששומרת עלי" יומם ולילה".